

«Είμαστε μια πολυεθνική σχολική κοινότητα. Ο πολιτισμός μας ενώνει»

Αλεξάνδρα Μητσιάλη

1. Το νόημα της σχολικής ζωής και η απουσία της

Νομίζω αποτελεί κοινό τόπο για όσους από εμάς εργαζόμαστε στην εκπαίδευση, ότι η σχολική ζωή είναι ο μεγάλος αδικημένος της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Ειδικά στο λύκειο η σχολική ζωή φυτοζωεί κυνηγημένη από το αναλυτικό πρόγραμμα που αγαπά την ποσότητα και τη στείρα γνώση, συνωστισμένη γύρω από εθνικές επετείους που διαδέχονται αδιάφορα η μια την άλλη, παραμελημένη από τους συναδέλφους που αγχωμένοι αγωνίζονται να καλύψουν την ύλη, ξεχασμένη σχεδόν από τους μαθητές που ταυτίζουν το σχολείο με μια ίδια και απαράλλαχτη μαθησιακή καθημερινότητα. Έτσι η σχολική ζωή καταλήγει να γίνει η μεγάλη παρείσακτη: φοβόμαστε να πάρουμε την πρωτοβουλία για την ένταξη σ' ένα πρόγραμμα, για μια εξωσχολική δραστηριότητα, για τη διοργάνωση μιας σχολικής εκδήλωσης. Εν κατακλείδι, η σχολική ζωή μετατρέπεται σε μια ιδρυματική πραγματικότητα που αργά αλλά σταθερά μας απορροφά στον θλιβερό καταναγκασμό της.

Κι όμως η σχολική ζωή έχει τεράστια σημασία για ένα σχολείο:

α) μπορεί να δίνει σωτήριες ανάσες στη μονοτονία του,

β) μπορεί να αποτελεί ένα διαφορετικό κίνητρο για την καταπολέμηση της «σχολικής ανορεξίας» (Κορντιέ 1995),

γ) μπορεί να αποκαλύπτει ταλέντα, κλίσεις και δεξιότητες ειδικότερα μαθητών που δε φημίζονται για τις επιδόσεις τους και είναι συνήθως σιωπηλοί παρατηρητές της τάξης, συντελώντας στην ένταξή τους με πολλαπλά οφέλη (βελτίωση σχέσεων, ψυχική ισορροπία, ανταπόκριση στη μαθησιακή διαδικασία),

δ) μπορεί να αποτελεί πεδίο έκφρασης σκέψεων και συναισθημάτων των παιδιών, πρωτοβουλιών και αυτενέργειας, συντελώντας σε μια πορεία ενδυνάμωσης και χειραφέτησής τους (Φρέιρε 1974),

ε) μπορεί να αποτελεί ένα κέντρο δημιουργικής συσπείρωσης, που ενισχύει τη συνεργασία και την αλληλεγγύη και μετατρέπει το σχολείο σε αυτό που θα έπρεπε να είναι: μια ενδιαφέρουσα συλλογικότητα,

στ) μπορεί να αποτελεί θαυμάσιο πεδίο εφαρμογής της ομαδοσυνεργατικής διαδικασίας και της διερευνητικής μάθησης, αν μετατρέψει κανείς την εκδήλωση σε σχέδιο εργασίας, ένα πραγματικό πέρασμα από την «τραπεζική» στην «προβληματίζουσα» εκπαίδευση (Φρέιρε 1974),

ζ) μπορεί να φέρει σε επαφή τους μαθητές με την τέχνη, που είναι η άλλη μεγάλη απουσία από το ελληνικό σχολείο.

2. Η «ιδιαιτερότητα» του δικού μου σχολείου.

Ειδικότερα, σ' ένα σχολείο σαν το δικό μου, ένα σχολείο ενός υποβαθμισμένου παράκεντρου της Θεσσαλονίκης, στο οποίο το 70% περίπου των

μαθητών προέρχεται από άλλες χώρες, κυρίως από την Αλβανία, τη Ρωσία και τη Γεωργία, με έναν αριθμό μουσουλμάνων μαθητών και γενικότερα με τους περισσότερους γηγενείς και αλλοδαπούς μαθητές να διαθέτουν αυτό που ο Μπουρντιέ αποκαλεί «περιορισμένο μορφωτικό κεφάλαιο» (Φραγκουδάκη 1966), η σχολική ζωή έχει και άλλες θετικές επενέργειες. Η σημαντικότερη από αυτές είναι, νομίζω, η δυνατότητα που δίνει η διοργάνωση μιας εκδήλωσης, πέρα από τα καθιερωμένα, να πετάξει η σχολική κοινότητα από πάνω της το αρνητικό φορτίο της υποβάθμισης και της απαξίωσης που της προσδίδει το κοινωνικό στερεότυπο του «φτωχού» και του «ξένου» και να εκτιμήσει τον εαυτό της. «Μπορούμε κι εμείς να δημιουργήσουμε όμορφα πράγματα και επομένως μπορούμε να είμαστε περήφανοι για τον εαυτό μας».

Η σκέψη για τη συγκεκριμένη εκδήλωση ξεκίνησε ακριβώς από αυτήν την ιδιαιτερότητα του σχολείου: την πολυπολιτισμική του ταυτότητα. Την πολυπολιτισμική του ταυτότητα με τις δύο διαστάσεις της: αφενός των πολλών και διαφορετικών πολιτισμών των οποίων οι μαθητές είναι φορείς και αφετέρου του ίδιου του ελληνικού πολιτισμού που έχει ταυτόχρονα εθνικά χαρακτηριστικά αλλά και επιδράσεις από ξένους πολιτισμούς, στοιχεία που στο σύνολό τους συνθέτουν τον πολιτισμό που βιώνει η σύγχρονη νεολαία που ζει στη χώρα μας. Στόχος, να καταδειχτεί ότι το σχολείο μας είναι μια πολυπολιτισμική σχολική κοινότητα, που ζει ενωμένα και αρμονικά, με τον πολιτισμό ως συνεκτικό της στοιχείο.

Σκέφτηκα, επομένως, από τη μια πλευρά ότι θα ήταν σημαντικό αυτά τα παιδιά που κατάγονται από άλλες χώρες -που όμως έχουν τα περισσότερα ελληνικά ονόματα, ελληνοποιημένα επίθετα, μιλούν, γράφουν, συνεννοούνται και μαλώνουν στην ελληνική γλώσσα-, να μιλήσουν με την ιδιαίτερη «φωνή» τους. Μια φωνή που σχεδόν ποτέ δεν ακούμε και στην ουσία δε γνωρίζουμε. Πώς ακούγεται για παράδειγμα η γλώσσα τους τραγουδισμένη, πώς ακούγεται η μουσική τους, τι λένε η ποίηση και οι στίχοι τους; Από την άλλη πλευρά, θα ήταν σημαντικό να δείξουμε ότι καθημερινά αυτά τα παιδιά συμβιώνουν μέσα στο περιβάλλον που διαμορφώνει ένας κοινός πολιτισμός, κοινός σε ακούσματα, εικόνες, αξίες, προβληματισμούς, ανάγκες και όνειρα.

Η αλήθεια είναι βέβαια ότι γι' αυτήν την εκδήλωση στηρίχτηκα σε μια πολύ ισχυρή βάση: μερικά ιδιαίτερα ταλαντούχα παιδιά. Η Κατερίνα από την Αλβανία, η Χάτια από την Γεωργία και η Αγάπη από τη Νιγηρία είχαν καταπληκτικές φωνές. Ο Ιωσήφ από τη Γεωργία επίσης ήταν εξαιρετικός χορευτής. Ο Βασίλης, ο Αναστάσης από την Ελλάδα και ο Αντρέας από τη Ρωσία έπαιζαν κιθάρα ακουστική και μπάσο.

Βέβαια το πόσο καλός είναι ο καθένας σε κάποια τέχνη δεν μπορείς συνήθως να το ξέρεις εκ των προτέρων σ' ένα εκπαιδευτικό σύστημα σαν το δικό μας. Η μονομέρεια της εκπαιδευτικής πράξης, η μονοκαλλιέργεια δηλαδή του γνωστικού τομέα και ο αποκλεισμός της δημιουργικότητας από αυτήν, κρύβει μέσα στην ομοιομορφία και στη σιωπή του απρόσωπου τέτοιες ικανότητες που μόνο τυχαία ή εσκεμμένα μπορεί κανείς ν' ανακαλύψει.

3. Η διαδικασία προετοιμασίας της εκδήλωσης

1^ο Βήμα

Ξεκίνησα τη διαδικασία από την επιλογή των τραγουδιών. Εκπρόσωποι των διαφορετικών κοινοτήτων διάλεξαν και μετέφρασαν το Ρωσικό «Οι Γερανοί» (παλιό ρωσικό τραγούδι μεταφρασμένο στα ελληνικά από το Γ. Ρίτσο), το Αλβανικό, το Γεωργιανό, το Νιγηριανό τραγούδι. Ταυτόχρονα, διαλέξαμε τέσσερα ελληνικά

Καλές πρακτικές στο πολυπολιτισμικό σχολείο

τραγούδια («Ο Νότος»- Λαυρέντης Μαχαιρίτσας/ «Ο Προσκυνητής- Αλκίνοος Ιωαννίδης/ «Ωδή στον Καραϊσκάκη»- Διονύσης Σαββόπουλος/ «Ο βασιλιάς της σκόνης»- Ξύλινα Σπαθιά) με κριτήριο την επικαιρότητα και τη βαρύτητά τους για τη σύγχρονη νεολαία αλλά και για την ανάδειξη του νοήματος της εκδήλωσής μας.

2^ο Βήμα

Ταυτόχρονα με ένα τμήμα της Β΄ λυκείου, αφού τους εξέθεσα την ιδέα μου για μια εκδήλωση αφιερωμένη στην πολυπολιτισμικότητα, αρχίσαμε να διαβάζουμε ποίηση για να επιλέξουμε στίχους. Η λογική της μελέτης και επιλογής στίχων ήταν ότι η ποίηση θα «σχολίαζε» το περιεχόμενο των τραγουδιών και θα συντελούσε αποφασιστικά στην ανάπτυξη της κεντρικής ιδέας της εκδήλωσης, αποτελώντας το «χαλί» του power point, το οποίο με τη σειρά του θα συνείχε όλη την εκδήλωση. Μέσα, λοιπόν, στο πλαίσιο αυτής της λογικής, διαβάσαμε από το σχολικό βιβλίο της λογοτεχνίας τα ποιήματα του Σεφέρη, για να βρούμε στίχους σχετικούς με το «ταξίδι» και την «ξενιτιά». Διαβάσαμε αφρικανικά ποιήματα και διαλέξαμε τα πιο χαρακτηριστικά των σημείων που θέλαμε να αναδείξουμε. Διαβάσαμε Πωλ Ελυάρ, Μπέρτολτ Μπρεχτ, Κατερίνα Γώγου, Νικηφόρο Βρεττάκο, Τάσο Λειβαδίτη και Οδυσσέα Ελύτη (τους τρεις τελευταίους πάλι από το σχολικό βιβλίο). Στο power point όλοι οι ποιητές παρουσιάζονται με την εθνικότητά τους, για να επισημανθεί, για να αναδειχτεί η πολυεθνικότητα της ποίησης και ταυτόχρονα η κοινότητα των νοημάτων και των αξιών της.

3^ο Βήμα

Όμως, τον ίδιο ρόλο του «σχολιαστή» των τραγουδιών της εκδήλωσης αλλά και της παράλληλης ανάπτυξης της κεντρικής ιδέας της πολυπολιτισμικότητας σκέφτηκα ότι θα μπορούσαν να διαδραματίσουν πίνακες ζωγραφικής και φωτογραφίες που θα υπομνημάτιζαν τα τραγούδια. Η συνάδελφος Αλεξία Τσολαΐδου, που προσφέρθηκε να προσφέρει τις γνώσεις και το μεράκι της για να βοηθήσει, ανέλαβε αυτό το σκέλος. Πίνακες του Ματίς, του Πικάσο, του Σαγκάλ, του Γκωγκέν, του Βαν Γκονγκ και χαρακτηριστικές για το κάθε τραγούδι φωτογραφίες αλληλοδιαδέχονταν η μία την άλλη ή με τα ποιήματα, πλουτίζοντας το επί σκηνής ερέθισμα, κατακλύζοντας αισθητηριακά τους μαθητές κι έχοντας ήδη προσφέρει στα παιδιά που εργάστηκαν σε αυτόν τον τομέα της εκδήλωσης, την ευκαιρία να εξερευνήσουν τον χώρο των εικαστικών και να παίξουν αντιστοιχίζοντας ένα πίνακα ή μια φωτογραφία με κάθε στίχο, βασισμένα στην έμπνευση και τη δημιουργικότητά τους.

4^ο Βήμα

Επίσης, επιλέχθηκαν και τέσσερα ξένα τραγούδια από τη σφαίρα αυτού που θα ονομάζαμε «παγκόσμιο πολιτισμό». Επιλέχθηκαν τα τραγούδια «I' am a woman» της Αφροαμερικανής Coco Taylor, γιατί έτσι θα μας δινόταν η δυνατότητα να αναδείξουμε άλλη μια βασανισμένη και παραγνωρισμένη από την επίσημη ιστορία ετερότητα, την αφρικανή γυναίκα και τη γυναίκα γενικότερα αλλά την ίδια στιγμή θα προσφέραμε την ευκαιρία στη μαθήτριά Αγάπη Ιτόγια, από τη Νιγηρία, να τραγουδήσει με την υπέροχη φωνή της και με όλη τη δύναμη της ψυχής των προγόνων της. Επιλέξαμε ακόμα το κουβανέζικο τραγούδι «Hasta Siempre Comandante», αφιερωμένο στον Τσε Γκεβέρα, με κριτήριο το γεγονός ότι το ιστορικό αυτό πρόσωπο αποτελεί πάντα ένα διαχρονικό, θετικό πρότυπο για τη νεολαία. Επίσης, το τραγούδι «Stand by me», με τα νοήματα της αλληλεγγύης, της αδελφοσύνης, της αγάπης που αναδεικνύει ως διαπολιτισμικές αξίες, όπως

τραγουδιέται από την πρωτοβουλία και το γνωστό «We are the world, we are the children...», γιατί άρεσε ιδιαίτερα στα παιδιά και γιατί συνδέεται με το αίτημα της αρμονικής συνύπαρξης των ετεροτήτων και του αγώνα για αλλαγή που θέλαμε να αναδείξουμε.

5^ο Βήμα

Τέλος ο χορευτής μας, ο Ιωσήφ, ο οποίος παρότι επαγγελματίας ποτέ δεν είχε χορέψει μπροστά στους συμμαθητές του, ήρθε με τη ντάμα του και χόρεψε με πλήρη αμφίεση τρεις διάσημους ευρωπαϊκούς χορούς, ενταγμένους στο πλαίσιο αυτού που ήδη αποκαλέσαμε «παγκόσμιο πολιτισμό».

4. Τα συμπεράσματα και ο αναστοχασμός...

Όλοι εργαστήκαμε με πάθος και αυτοθυσία, γιατί πραγματικά αφιερώθηκε χρόνος πολύς στις πρόβες, αυτονόητα εκτός ωραρίου, γιατί χρειάστηκε να καταβληθεί κόπος για να μαθευτούν δύσκολα τραγούδια, για να βελτιωθεί η μουσική επένδυση, για να φτιαχτεί το power point και για να προσεχθούν οι σημαντικές λεπτομέρειες που χρειάζονται για να στηθεί μια εκδήλωση.

Ήταν, όμως, συγκινητική για μένα η ανταπόκριση όλων των πρωταγωνιστών, των πολλών άλλων που εργάστηκαν κάτω και πίσω από τη σκηνή αλλά και αυτών που δήλωσαν διαθεσιμότητα, όμως, δεν ήταν δυνατό να χωρέσουν. Ήταν συγκινητική η συνεργασία και η αλληλοβοήθεια, ήταν συγκινητική η χαρά και πολλές φορές η έκπληξη, γιατί αυτό που κατόρθωναν ξεπερνούσε τις προσδοκίες τους.

Αυτή η ανταπόκριση ήταν για μένα για ακόμα μια φορά η απόδειξη ότι όταν οι μαθητές κληθούν να δημιουργήσουν κάτι που να χωράει μέσα τον εαυτό τους, κάτι διαφορετικό που να μπορεί να τους αγγίξει συναισθηματικά και να τους επιτρέψει να εκφράζονται, βρίσκονται πάντα εκεί παρόντες με όλες τις δυνάμεις τους. Τους μαθητές τους απωθεί το τετριμμένο, το συγκαταβατικά επετειακό, το ευκαιριακό και το επιφανειακό, αυτά από τα οποία άλλωστε έχουν πραγματικά χορτάσει στη μαθητική τους θητεία.

Η έκδηλη συγκίνηση όλων στο τέλος αυτής της παράστασης και η ολοφάνερη έκπληξη για το απίστευτο του αποτελέσματος προκάλεσαν εκδηλώσεις αγάπης και ενθουσιασμού. Ήταν μια εκδήλωση που μας έκανε όλους να αισθανθούμε περήφανοι. Για μέρες μετά σιγοψιθυρίζαμε τα τραγούδια της, συζητούσαμε τις λεπτομέρειές της στις τάξεις, στους διαδρόμους, στην αυλή και νιώθαμε ένα κενό που με τίποτα δεν έλεγε να γεμίσει.

Η εκδήλωση πέτυχε να ανταποκριθεί σε όλες τις λειτουργίες αυτού που ονομάζουμε «σχολική ζωή» και ίσως και σε άλλες που δε σκέφτηκα να καταγράψω σε αυτήν την εισήγηση. Ένα είναι σίγουρο: στο σημερινό εκπαιδευτικό σύστημα των διακρίσεων και του αποκλεισμού η εκδήλωσή μας έδειξε στους υπεύθυνους ότι τα υποβαθμισμένα σχολεία που εκείνοι αποκαλούν «ανθρώπινες χωματερές» είναι γεμάτες αληθινά διαμάντια. Μας βοήθησε να νιώσουμε ότι «ζούμε σε μια γη που είναι στρογγυλή και ότι σε μια τέτοια γη δεν υπάρχουν γωνίες» (Marcos-EZIN 1996)

Ο κοινός μας πολιτισμός

Μεγαλώνοντας στον ίδιο τόπο μιλάμε την ίδια γλώσσα παράλληλα με εκείνη που φέραμε από την παλιά πατρίδα, γελάμε με τα ίδια αστεία, χορεύουμε τους ίδιους χορούς, τραγουδάμε τα ίδια τραγούδια στη γλώσσα του τόπου που κατοικούμε αλλά και σε άλλες...

Τα τραγούδια μας μιλούν για τα ίδια πράγματα: πάντα για τον έρωτα, για τη μοναξιά της αναζήτησης, για την ταυτότητα, για την ελευθερία, το όνειρο, την αλληλεγγύη, για έναν αλλιώτικο κόσμο με περισσότερη δικαιοσύνη και σεβασμό, λιγότερη απόρριψη και πόνο...

Καλές πρακτικές στο πολυπολιτισμικό σχολείο

κι ότι όσο το φως λιγοστεύει γύρω μας τόσο εμείς οι εκπαιδευτικοί πρέπει να επιμένουμε ν' ανάβουμε μικρές φωτιές: «βάλε φωτιά σ' ό,τι σε καίει, σ' ό,τι σου τρώει την ψυχή/ υπάρχει κάτι ακόμα που δεν έχει χαθεί» (Αγγελάκας-Τρύπες).

Αν δεν είναι αυτός ο ρόλος μας τότε ποιος άλλος είναι;

Βιβλιογραφία

Ελύαρ, Π. (1983). *Ποιήματα*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Κορντιέ, Α. (1995). *Κουμπούρες δεν υπάρχουν-Ψυχανάλυση και σχολική αποτυχία*. Αθήνα: Ολκός.

Marcos-EZLN (1996). *Ζαπατίστας-Η φλόγα της εξέγερσης*. Αθήνα: Στάχυ.

Μπρεχτ, Μπ. (1970). *Ποιήματα 2*. Αθήνα: Κείμενα.

Νταουσάνης, Α. (1992). *Η ποίηση της μαύρης Αφρικής*. Αθήνα: Ροές.

Φραγκουδάκη, Ά. (1985). *Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης: θεωρίες για την κοινωνική ανισότητα στο σχολείο*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Φρέιρε, Π. (1974). *Η Αγωγή του καταπιεζόμενου*. Αθήνα: Ράππας.